

Mihaela MUNTEANU*

**„PROBLEMA DUNĂRII” (1883). CURENTE DE
OPINIE REFLECTATE ÎN PRESA ROMÂNEASCĂ
REFERITOARE LA CONFERINȚA DE LA LONDRA**

**„The Danube River issue” (1883).
Trends in public opinion regarding the Conference
of London as reflected in the Romanian press**

Abstract: *Extending the term of office and jurisdiction of the European Commission of the Danube, withdrawing the Chilia arm from the authority of the Commission, and approving the Barrère project were the interests which the Great Powers could only pursue during an international conference. In 1883 the ways the European powers could solve all these parts of the Danube River issue were affecting the sovereignty of Romania, which determined the young Romanian state to take the first steps into the diplomacy of the Great Powers. The media in those days is one of the insufficiently exploited sources in recounting and analysing such events. Official press inside and across the Carpathian mountains would follow closely the national and international actions, attitudes and circumstances regarding the implications of the Danube River issue. To investigate the development of the Danube dispute, this study starts from the beginning of 1883 and capitalizes on the rich information discovered in the Romanian newspapers. With the help of the data collected from the Romanian press articles we can follow the events prior to the London Conference, the reasons of the conference, its protocols, the provisions and the consequences of the treaty signed at the end of the conference (10 March 1883). Simultaneously, this study highlights both the attitudes and reactions which the state officials had, attempting to obtain or counter the right of Romania to participate in the Conference having a deliberative vote.*

Keywords: *London Conference, sovereignty, Joint Commission, the Chilia arm, manifest, Lower Danube.*

* Archivist; Ph.D. Candidate, „Nicolae Iorga” Institute of History, Romanian Academy, Bucharest, Romania; e-mail: ella_munteanu@yahoo.com

Date submitted: 17 March 2016

Revised version submitted: 21 May 2016

Accepted: 06 July 2016

* * *

1. Introducere.

Contextul internațional și „problema Dunării”

Cu ocazia recunoașterii independenței, a rezolvării problemei succesiunii la tronul României și a acceptării titlului de alteță regală pentru Carol I de către puterile europene, acestea au susținut interesele economice și politice ale României în cazul în care acestea au concis cu interesele lor. Tânărul stat român, indiferent de poziția sa geografică și de importanța sa economico-politică, nu se putea impune pe plan internațional fără a face parte dintr-un sistem de alianțe politice. Regele Carol I și primul ministru I. C. Brătianu știau că nu era suficient să invoce originea latină ori relațiile de rudenie cu Germania și nici nu se puteau baza pe sprijinul Rusiei, astfel că orientarea României spre „blocul central european era singura opțiune posibilă”¹. Și din punct de vedere economic interesele României păreau a fi convergente cu cele ale Puterilor Centrale, România exportând mari cantități de cereale și vite în Europa Centrală, achiziționând în schimb numeroase produse manufacturate, în special din Austro-Ungaria. În același timp, piața financiară germană devenise o sursă importantă de împrumuturi pentru România.

Dat fiind contextul internațional, apropierea României de dubla monarhie a presupus depășirea unor obstacole, unul dintre ele fiind „problema Dunării”. Putem spune că stabilirea regimului de navigație pe Dunăre de Jos² a jucat un rol deosebit de important în conturarea relațiilor politice dintre România și Marile Puteri. Istoriografia românească a preferat să prezinte „problema Dunării” din perspectiva cancelariilor europene, dar credem că mai putem nuanța unele aspecte făcând apel la materialul documentar oferit de presă. Astfel, în studiul nostru ne propunem să analizăm cum a evoluat chestiunea Dunării de-a lungul anului

¹ Brătescu 2006-2007: 194.

² Conform articolului *Correspondența de la Londra II, Corespondeța specială a ziarului Le Temps Dunărea și Germania*, din „Românul” 2 februarie 1883: 97, „Dunărea se împarte în trei părți distinte: Dunărea de sus, Dunărea de Mijloc și Dunărea de Jos. Dunărea de sus, formată din partea râului cuprinsă între cele două izvoare ale Dunării și Linz a fost întotdeauna numai germană: nimeni nu se gândește a tăgădui aceasta. Dunărea de mijloc începe la Linz și se isprăvește la Porțile de Fier. Pe acest parcurs, elementul austro-german, singur stăpân pe parcursul precedent, se oprește la Presburg, adică la câteva leghe mai Jos de Viena. De la Presburg, valea Dunării începe a fi locuită de unguri și slavi: cei dintâi sunt mai numeroși pe țărmul stâng, cei de-al doilea pe țărmul drept. Merge astfel până unde râul Drava dă în Dunăre, unde elementul ungar este înlocuit de cel slav, care ocupă cei doi țărmuri până la Porțile de Fier. Dunărea de Jos, cuprinsă între Porțile de Fier și guri, este împărțită numai și numai între sârbi, bulgari și români, care ocupă respectiv țărmul drept și stâng al văii Dunării”.

1883 pe agenda clasei politice românești urmărind, cu precădere, presa autohtonă și europeană. Vom căuta să descoperim în presa vremii de când au început discuțiile și demersurile premergătoare convocării Conferinței de la Londra, care a fost atitudinea oamenilor politici de stat ai României în această chestiune, care au fost cauzele convocării Conferinței, eforturile pe care politicienii români le-au făcut pentru ca România să obțină vot deliberativ în cadrul areopagului european, reacțiile. Totodată, în studiul nostru ne propunem să descoperim, atât în articolele de presă ale officioaselor guvernamentale, cât și ale celor din opoziție, motivele pro și contra participării României la lucrările areopagului european.

În anul 1882 și la începutul anului 1883, „problema Dunării” a apăsător cu multă greutate asupra României și a fost o chestiune „spinoasă” mai ales pentru că prin modul în care s-a încercat rezolvarea ei, a fost afectată suveranitatea națională. Pe de o parte, „problema Dunării” a fost determinată de pretenția Austro-Ungariei, ca stat neriveran să dețină președinția permanentă a Comisiei mixte a Dunării, comisie alcătuită din delegații statelor riverane: România, Bulgaria și Serbia. Acordarea președinției permanente unui stat neriveran pentru zona fluviului cuprinsă între Porțile de Fier și Galați precum și votul preponderent pentru Austro-Ungaria nu puteau fi acceptate de România. Pe de altă parte, pe parcursul anului 1883, „problema Dunării” fost întreținută și de încercările Rusiei de a prelua brațul Chilia.

În timp ce monarhia bicefală nu a vrut să admită propunerea românească în privința componenței comisiei de supraveghere a Dunării, proiectul Barrère părea o alternativă de luat în calcul de majoritatea Marilor Puteri, mai puțin de către România. În dezbaterile Comisiei Europene a Dunării de la sfârșitul lunii mai și începutul lunii iunie 1882, deși Marile Puteri și-au însușit planul Barrère, refuzul României a dus la imposibilitatea punerii acestuia în practică pe propriul ei mal danubian³.

2. Preliminariile Conferinței de la Londra din 1883: reacții în presa vremii

Încă din anul 1882, în presa vremii au apărut numeroase editoriale referitoare la problemele dunărene ce trebuiau rezolvate: problema prelungirii mandatului Comisiei Europene a Dunării, problema confirmării regulamentului de navigație pe porțiunea Porțile de Fier și Galați, precum și problema lărgirii competenței Comisiei de la Galați până la Brăila. Discutarea și luarea unor decizii de către Marile Puteri în toate aceste chestiuni priveau în mod direct suveranitatea României, motiv pentru care, în lunile premergătoare Conferinței, ziarele bucureștene au umplut paginile cu articole referitoare la pregătirea și derularea evenimentului. În coloanele

³ Berindei 2011: 205-206.

„Națiunii“, cotidianul lui Dimitrie Brătianu, descoperim pe prima pagină, încă din 22 iunie 1882, un amplu editorial dedicat „chestiunii Dunării”. Se menționează în articol că, atât ziarele austriece și germane, cât și unele ziare franceze au susținut ideea organizării unei Conferințe destinate să rezolve într-un mod definitiv litigiul danubian ce a rămas în suspensie în urma refuzului României de a consimți la propunerea Barrère. Impresiile ziarelor străine l-au motivat pe autorul articolului să invoce detaliat motivele pentru care România ar fi îndreptățită să participe la o astfel de Conferință. Aceleași motive le vom găsi invocate de cotidienele românești de-a lungul întregii perioade, până la Conferința de la Londra și chiar după semnarea tratatului Conferinței. Rezumând ideile, România avea calitatea de stat suveran și independent și era reprezentată în Comisia Europeană a Dunării de colonelul Eustațiu Pencovici, era riverană porțiunii de la Porțile de Fier la Galați și semnatară a Actului adițional la Actul public din 1865⁴. Conchide interogativ articolul din 22 iunie: „Ce sancțiuni pot avea pentru România decizii ce s-ar lua fără participarea ei. Pe tărâmul dreptului internațional nu există nici o sancțiune ce ar putea face obligatorii pentru un suveran niște decizii luate într-o adunare internațională unde acest stat nu a fost reprezentat”⁵.

Discuțiile purtate între reprezentanții Marilor Puteri pe marginea „chestiunii dunărene” și implicit a participării României la Conferință au fost numeroase și variate. Dialogul dintre Paris și Londra s-a soldat cu inițiativa finalizării problemei executării articolului 55 al Tratatului de la Berlin de către Marea Britanie, conducând la ideea convocării Conferinței la Londra. Oportunitatea prezenței României la această întrunire a constituit subiect de discuții între guvernul francez și cel englez.

Având în vedere că pe ordinea de zi a Conferinței de la Londra a figurat și rezolvarea problemei prorogării mandatului Comisiei Europene a Dunării, Marea Britanie, pentru a-și asigura în acest sens acordul Austro-Ungariei, a încercat să obțină asentimentul României pentru semnarea

⁴ Actul Adițional la Actul Public, semnat la 28 martie 1881, a armonizat mențiunile Actul Public cu prevederile Tratatului de la Berlin în privința funcționării Comisiei Europene a Dunării și a independenței forului european. Cele nouă articole ale documentului fac referire și la continuarea exercitării drepturilor, atributelor și imunităților Comisiei de la Galați în relație cu statele riverane, ca și numirea, revocarea, remunerarea inspectorului navigației și a căpitanului portului Sulina de către CED, nu de către România, așa cum prevedea Actul Public din 1865. Aceștia dețineau dreptul să judece în calitate de primă instanță, iar sentințele erau date în numele CED. „În favoarea României erau reglementate parțial situația Serviciului Sanitar și cea privind regimul de carantină care erau puse sub controlul unui Consiliu Internațional cu sediul la București. În schimb erau menținute neutralitatea stabilimentelor și a personalului Comisiei, precum și dreptul acesteia de a arbora pavilion propriu, aspecte care încalcau suveranitatea tănărului stat român”. Ardeleanu 2008: 160-161.

⁵ „Națiunea“ 22 iunie 1882: 1.

regulamentului de navigație și poliție între Galați și Porțile de Fier⁶. Oficioul guvernamental, „Românul”⁷, a informat opinia publică despre faptul că la 11 decembrie 1882, lordul Granville a invitat celelalte șase Mari Puteri semnatare ale Tratatului de la Berlin să-și trimită, în luna următoare, plenipotențiarii la Londra. Lucrările Conferinței aveau de rezolvat: aprobarea sau revizuirea regulamentului de navigație și poliție între Porțile de Fier și Galați în armonie cu cele de pe cursul inferior al fluviului, prelungirea mandatului Comisiei Europene a Dunării și extinderea jurisdicției sale până la Brăila și formarea unei Comisii mixte pentru sectorul de mijloc al Dunării⁸. În aceeași zi, lordul Granville, prin intermediul ministrului plenipotențiar de la București, a adresat invitație și guvernului român, fără a putea preciza dacă plenipotențiarul român avea drepturi depline, ori numai putea asista la lucrările Conferinței⁹. Invitația a fost transmisă în contextul în care, la 27 noiembrie/9 decembrie 1882, ministrul de externe al României, Dimitrie A. Sturdza, a transmis o circulară cu privire la dreptul României de a participa, pe picior de egalitate, la Conferința de la Londra¹⁰.

În situația în care Puterile s-au arătat dispuse să convingă guvernul de la București pentru a subscrie regulamentului ca o necesitate a participării României la Conferința de la Londra și pentru a evita o eventuală izolare a țării noastre pe arena internațională, guvernul român a hotărât să-și micșoreze exigențele printr-o manevră diplomatică. În acest sens, guvernul Ion C. Brătianu a intervenit prin ministrul plenipotențiar la Viena, germanofilul Petre P. Carp, reprezentând soluția semnării regulamentului de navigație și poliție la Dunărea de Jos, cu condiția acceptării de către Austro-Ungaria a președinției Comisiei mixte, dar numai în calitate de reprezentantă în Comisia Europeană a Dunării¹¹. Deși era membru al Partidului Conservator și un adversar declarat al politicii lui I. C. Brătianu, P. P. Carp avea însușiri ale unui destoinic om de stat, era bine

⁶ Suci 2005: 126.

⁷ Oficioul mișcării politice liberale românești din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și până în anul 1915, constituie o sursă majoră de informare despre mediul social, politic și economic bucureștean și național.

⁸ „Românul” 1 februarie 1883: 93. Vezi și *Chestiunea Dunării. Regulamentele de navigație și poliție fluvială și supraveghere între Galați și Porțile de Fier, 1879-1883* 1883: 464. Circulara lordului Granville adresată ambasadelor Marii Britanii în statele semnatare ale tratatului de la Berlin.

⁹ *Chestiunea Dunării. Regulamentele de navigație...*: 463-465. Vezi textele invitațiilor pentru guvernul român.

¹⁰ *Chestiunea Dunării. Regulamentele de navigație...*: 457-458. Circulară transmisă la 27 noiembrie/9 decembrie 1882 de către ministrul de externe al României reprezentanților guvernamentali la Londra, Paris, Roma, Viena, St. Petersburg și Constantinopol. Vezi textul circularii integral publicat în „Românul” 1 februarie 1883: 93.

¹¹ Gane 1936: 288-289.

văzut în străinătate și „se putea conta pe el în orice împrejurare”¹². Era o încercare de conciliere a guvernului român în tentativa de a obține prezența României la Londra. În acest fel, eforturile Austro-Ungariei de a obține hegemonia între Porțile de Fier și Galați erau anihilate prin Comisia Europeană a Dunării¹³. Prin această intervenție diplomatică la Viena, guvernul român a dorit să demonstreze Marilor Puteri disponibilitatea sa pentru a ajunge la o înțelegere cu Austro-Ungaria în mult disputata problemă a stabilirii regimului navigației pe sectorul Dunării de Jos, în limitele respectării drepturilor suverane ale statului român.

Diplomația austro-ungară a respins oferta guvernului român, fiind sprijinită în mod special de politica Germaniei. Cancelarul Bismark, în cursul întrevederii cu ministrul de externe Dimitrie A. Sturdza, la Gastein, la începutul lunii ianuarie 1883, i-a declarat că îi „era imposibil să sprijine vederile cabinetului de la București în dificultățile pe care noi le aveam cu Viena”, argumentându-și poziția că, dacă el ar fi fost un simplu judecător, ar da dreptate României, dar, ca ministru însă, „nu putea pierde din vedere interesul Germaniei de a păstra intacte relațiile amicale cu Austro-Ungaria”¹⁴. Prințul Bismark i-a declarat lui Sturdza, ceea ce îi declarase și ministrului plenipotențiar la Berlin, Gheorghe Vârnav-Liteanu, că relațiile dintre România și Germania vor rămâne aceleași, oricare ar fi deznodământul discuțiilor cu cabinetul de la Viena¹⁵. Descoperim aceste declarații într-o scrisoare transmisă de ministrul plenipotențiar al României la Berlin primului ministru Ion C. Brătianu, la 10/22 ianuarie 1883. Din aceeași scrisoare transmisă de oficialul român aflăm că ministrul de externe al Austro-Ungariei, contele Kalnoky, avea să respingă oferta românească susținută la Viena de P. P. Carp. Aceasta a fost din nou abordată cu prilejul vizitei lui Sturdza în capitala dublei monarhii, deoarece la începutul anului 1883, Austro-Ungaria era în măsură să obțină sancțiunea Europei pentru propunerea Barrère¹⁶. Totodată, Vârnav Liteanu a făcut și o prezentare obiectivă a poziției Marilor Puteri în ceea ce privește proiectul francez: voturile Germaniei, Marii Britanii și Italiei erau deja dobândite, Franța regreta tardiv, că „s-a străduit să pregătească și să recomande această soluție”, iar Rusia pentru a crea „o clauză de conflict” între Austro-Ungaria și România, era pregătită pentru combinația Barrère la proiectata Conferință de la Londra¹⁷.

¹² Lupu Kostaki, prieten al lui P. P. Carp, descrie modul cum a fost numit ministru plenipotențiar la Viena și cum s-a desfășurat misiunea sa acolo. Gane 1936: 288.

¹³ Gane 1936: 289.

¹⁴ Gane 1936: 290.

¹⁵ SANIC, *Brătianu*, 193/1882-1883: 19-22. Scrisoarea ministrului plenipotențiar al României la Berlin, G. Vârnav Liteanu, din 10/22 ianuarie 1883, adresată prim-ministrului Ion C. Brătianu.

¹⁶ SANIC, *Brătianu*, 193/1882-1883: 19-22.

¹⁷ SANIC, *Brătianu*, 193/1882-1883: 19-22.

Pentru ca România să fie admisă la Conferința de la Londra, Ion Ghica a întocmit la 31 decembrie 1882 un amplu memoriu documentat și argumentat, cu privire la dreptul României de a participa la această Conferință, evoluția istorică a Comisiei Europene a Dunării, derularea dezbaterilor și dezideratele românești cu privire la regimul de navigație la Dunărea de Jos¹⁸. Străduința României de a ajunge la un consens cu Austro-Ungaria, în condițiile admiterii creării Comisiei mixte la Dunărea de Jos cu un președinte permanent desemnat de Viena, dar cu titlu de mandatar al Comisiei Europene a Dunării, a fost recepționată la Londra, iar lordul Granville a considerat necesar să invite România alături de cele șapte puteri la Conferința din capitala britanică. Dovedind perspicacitate, Ion Ghica, ministrul plenipotențiar al României a avertizat însă guvernul român, că diplomația engleză va renunța treptat la această inițiativă a invitării României la Londra, pentru a obține în schimb promisiunea fermă a puterilor centrale de a nu se opune prorogării mandatului Comisiei Europene a Dunării. Toate aceste aspecte le descoperim în multitudinea articolelor din presa vremii.

În „România liberă”, ziar apărut la 15/27 mai 1877 ca organ de presă al unui grup de tineri liberali, ce treptat a adoptat o „orientare nuanțat conservatoare”¹⁹, mult discutata „chestiune a Dunării” a ocupat coloane întregi. În numărul său din 14 ianuarie 1883, cotidianul lui Augustin Treboniu Laurian a criticat și a comentat declarația tranșantă a Austriei conform căreia aceasta nu va lua parte la masa verde a diplomaților dacă nu se va primi înainte, ca bază a dezbaterilor, „funesta idee a comisiei mixte, cu toate cele ticluite în deochiatul său anteproiect, sau nenorocita propunere Barrère sub care s-a ascuns mai târziu”. Același articol de pe prima pagină a atras atenția asupra faptului că Austria a acceptat să participe la Conferința de la Londra deoarece „reușita pe tărâmul pregătirilor și al înțelegerilor diplomatice pare a fi asigurată”²⁰. Foaia berlineză „Kreuzzeitung”, „inspirată de prințul Bismarck”, a publicat informația conform căreia la Londra conferința s-ar întruni numai de formă, doar pentru ca Marile Puteri să ia act de înțelegerea stabilită în privința comisiei mixte și a prerogativelor ce i se dau asupra navigației de la Galați sau Brăila, până la Porțile de Fier²¹. În articolul „Presa română” din ziarul „Națiunea” găsim comentate extrase și informații publicate de alte editoriale românești. Astfel, aflăm că „Binele public”, „organul marilor proprietari liberali independenți”²², a recunoscut că „supremația Austriei la Dunărea de Jos

¹⁸ *Chestiunea Dunării. Regulamentele de navigație...*: 473-489. Memoriul ministrului plenipotențiar al României de la Londra, din 31 decembrie 1882.

¹⁹ Eminescu 1985: 346.

²⁰ *Presa română* în „România liberă” 14 ianuarie 1883: 1.

²¹ *Presa română* în „România liberă” 14 ianuarie 1883: 1.

²² Eminescu 1985: 92.

este un pericol real pentru toată Europa. România, prin opunerea ce-a făcut planurilor austro-ungare, n-a servit numai cauza sa proprie, ci interesele politice și comerciale ale tuturor statelor din Occident”. Concluzionează „Națiunea” cu speranța că guvernul nu va ieși din această cetate, oricare ar fi farmecele ce va întrebuița sirena cu două capete”²³. Același suflu naționalist și aceeași dorință ca guvernul să lucreze „cu băgare de seamă” și „să fie înțelept și hotărât” descoperim și în articolul din cotidianul de opoziție, „România liberă”, în care se punctează: „cu chestiunea Dunării merge astăzi sufletul întreg al țării” și „ar fi o rușine astăzi când suntem neatârnați și constituiți în Regat, să vie Austria să ne bată din picior să le aplicăm faimoasa concepție Barrère”. Mai mult și „gazetele franțuzești au început să încline către noi și opinia publică europeană e favorabilă României”²⁴. Dacă mersul firesc al dezbaterilor conferinței nu era urmat, presa românească chiar a sfătuit diplomații români „să se retragă protestând și fără a angaja țara prin subscrierea protocolului”²⁵.

Reprezentantul Austro-Ungariei la Londra a declarat contelui Granville la 18 ianuarie 1883: „Noi considerăm ca un drept ce ne aparține a fi reprezentați de un delegat în Comisia ale cărei puteri se întind de la Galați la Porțile de Fier. Ne este imposibil a admite modul de a vedea dreptul ca fiind al României”²⁶. Aspectele acestea erau binecunoscute de presa românească. Un amplu articol care dezbătute deopotrivă atât „prețioasele” interesele românești, cât și austro-ungare descoperim în paginile publicației „Națiunea”, în numărul său din 20 ianuarie 1883. Chestiunea libertății marelui fluviu a fost recunoscută de toți românii ca „vitală pentru propășirea economică, politică și națională”. Cu toate că Austria a avut mari interese la Dunărea de Jos, totuși un interes nu e un titlu de drept. Dacă Austro-Ungaria a obținut monopolul navigației pe acest sector „printr-o muncă neobosită de peste 40 de ani”, pentru a ne opune la această cucerire economică periculoasă pentru România „suntem datori a ne ocupa de dezvoltarea porturilor noastre fluviale”. Articolul a criticat suprimarea dreptului de porto-franco în Galați și în Brăila care fusese votat în iunie 1874 cu ocazia legii generale a vămilor²⁷. Prin această lege s-au desființat porturile-france și au fost înlocuite cu antrepozite pentru produsele străine, care trebuiau înființate inclusiv în porturile Brăila și Galați. Articolul a făcut această ultimă mențiune întrucât la 20 decembrie 1882, Camera Deputaților a luat în discuție proiectul de lege, care ulterior a fost votat,

²³ „Națiunea” 15 ianuarie 1883: 1.

²⁴ „România liberă” 15 ianuarie 1883: 1.

²⁵ „Națiunea” 22 ianuarie 1883: 1.

²⁶ Sturdza 1904: 344.

²⁷ „Națiunea” 20 ianuarie 1883: 1.

„privind suprimarea, începând cu 1 aprilie 1883, a statutului de porto-franco pe care îl aveau așezările de la Dunăre și Marea Neagră”²⁸.

Aceleași surse de presă din București au ținut la curent opinia publică asupra demersurilor pe care România le-a făcut pentru a participa la Conferință. „Românul” lui C. A. Rosetti a publicat pe prima pagină la 1 februarie 1883 un amplu articol despre discuțiile din Camera Deputaților ce au avut loc pe 30 ianuarie. Dincolo de mențiunile articolului se remarcă cu ușurință cum naționalismul românesc ia naștere în jurul problemei Dunării. Luând cuvântul ministrul de externe, Dimitrie A. Sturdza, acesta a ținut să precizeze că la începutul lunii noiembrie a anului 1882 Marile Puteri au decis să se întâlnească într-o conferință, pentru a discuta chestiuni privitoare la navigația Dunării. El a adresat la 13/25 noiembrie 1882 domnului Ion Ghica, aflat la Londra, o telegramă ce a fost urmată de o circulară trimisă la 27 noiembrie/2 decembrie 1882²⁹. În circulara adresată legației române, ministrul de externe a expus mai multe motive pentru care România ar trebuia să participe la conferință. În primul rând tratatul de la Berlin a făcut România suverană a gurilor Dunării, urmând Turciei, fără nicio restricție, în posesiunea acestui teritoriu. În al doilea rând s-a făcut „un act de justiție și de echitate de a recunoaște poziția excepțională ocupată de România și interesele considerabile ce ea posedă pe cartea fluviului supusă jurisdicției Comisiei” Europene a Dunării. Dreptul de participare a României se fonda atât pe mențiunile dreptului internațional, cât și pe situația de curând consacrată de Europa. Mai mult, plenipotențiarul român a semnat alături de celelalte puteri Actul adițional la Actul public din 2 noiembrie 1865 relativ la navigația gurilor Dunării cu data de 28 mai 1881, precum și regulamentul de navigație și poliție aplicabil pe partea Dunării între Galați și gurile sale, adoptat de Comisia Europeană la 19 mai 1881³⁰.

Atât Austro-Ungaria cât și Rusia au lăsat să se înțeleagă, în mod clar, că prețul consimțământului lor pentru obținerea unei noi prelungiri a mandatului Comisiei Europene a Dunării, și mai ales, pentru satisfacerea unui vechi deziderat al Marii Britanii, extinderea competenței acesteia până la Brăila, era satisfacerea intereselor lor la Dunăre. Astfel, Austro-Ungaria, în condițiile în care, își vedea aprobat de către puterile semnatare ale Tratatului de la Berlin, regulamentul de navigație și poliție, iar Rusia obținea scoaterea brațului Chilia de sub autoritatea Comisiei Europene a Dunării, Marea Britanie putea să-și vadă realizate de la Dunărea de Jos:

²⁸ Ardeleanu 2005: 64-65. Autorul concluzionează în articolul intitulat: *Câteva considerații privind desființarea regimului de porto-franco și consecințele sale asupra comerțului exterior prin portul Galați*, că deși „a fost o măsură dureroasă în plan regional” desființarea statutului de port-franc a fost „benefică pentru situația generală a României”.

²⁹ *Conferința de la Londra în Camera României* în „Românul” 1 februarie 1883: 93.

³⁰ *Conferința de la Londra în Camera României* în „Românul” 1 februarie 1883: 93.

prorogarea existenței organismului european și extinderea competenței sale de la Galați la Brăila³¹.

Pentru a-și realiza interesele Austro-Ungaria și Rusia au fost în stare să recurgă la orice mijloace în preajma deschiderii Conferinței de la Londra, iar presa, atât cea românească, cât și cea europeană, abundă în articole care vorbesc despre această înțelegere, dar în versiuni diferite. Trecând peste vechile rivalități, contele Kalnoky și ministrul de externe rus, Nicolas Karlovich Giers s-au întâlnit la Viena, ambii înclinând spre o eventuală desființare a Comisiei Europene. Atitudinea era explicabilă din partea diplomației de la Ballplatz, care vedea în dispariția Comisiei Europene a Dunării „putința Comisiei mixte de sub președinția sa de a i se substitui în atribuții până la guri, după cum Rusia era firesc să dorească desființarea Comisiei Europene a Dunării, spre a înlătura din calea năzuințelor ei cuceritoare, piedica internațională peste care nu ar fi putut trece, așa de ușor, pentru a relua întreaga Deltă a Dunării de la 1829”³². „Pester Lloyd“, officiosul ministerului afacerilor străine și cel care a prezentat politica guvernului din Budapesta, a nuanțat acest eveniment diplomatic, publicând că „Rusia se îndatorește să sprijine propunerile Austro-Ungariei în comisia mixtă și Austro-Ungaria s-ar fi angajat să susțină pretențiile Rusiei în ceea ce privește brațul Chilie. Guvernul rusesc și-ar fi dat consimțământul pentru prelungirea Comisiei Europene a Dunării cu condiția ca lucrările pentru aducerea în stare de navigabilitate a brațului Chilia să fie exclusiv încredințat ei”. Același articol din ziarul unguresc a publicat și versiunea conform căreia, „dacă Rusia ar obține consimțământul puterilor maritime de-a dreptul interesate, Austro-Ungaria n-ar avea nicio obiecție de făcut”³³. Ziarul vienez „Neue freie Presse“, prin comentariul său, a făcut publice interesele Austro-Ungariei: „se zice în cercurile delegaților de la Conferința din Londra ar exista speranțe foarte optime în ceea ce privește admiterea propunerii Barrère iar opoziția, încă nestăvilită a României nu s-ar prea lua în considerare”³⁴. Același cotidian vienez într-un alt articol publicat la 25 ianuarie a mascat interesele naționale punând în prim plan „însemnătatea Dunării pentru politica rusească” și mizând pe „atitudinea Rusiei” și a Europei pentru a înlătura rezistența României³⁵. Ca de obicei putem afirma că, și de data asta, Austro-Ungaria și-a dorit să scoată pietrele din foc cu mâna Rusiei.

Autoritatea Comisiei Europene a Dunării asupra brațului Chilia a constituit un obstacol destul de serios în calea politicii Rusiei, interesată în executarea de lucrări tehnice pentru „deschiderea uneia din gurile Chilie”,

³¹ Băicoianu 1917: 84.

³² Dașcovici [1922]: 40.

³³ „Națiunea” 30 ianuarie 1883: 2.

³⁴ „Națiunea” 30 ianuarie 1883: 2.

³⁵ *D. de Giers la Viena* în „Românul” 15 ianuarie 1883: 49.

în perspectiva concurării navigației și comerțului pe brațul Sulina³⁶. Rusia și-a dorit desființarea organismului internațional născut în 1856, din dorința de a înlătura astfel un obstacol în plus în calea planurilor sale de dominare a acestei regiuni, întrucât Comisia Europeană a Dunării a reprezentat la gurile fluviului, cel puțin teoretic, interesul întregului concert european și peste el nu se putea trece fără a intra în conflict cu majoritatea Marilor Puteri. Toate aceste aspecte le găsim reliefate de ziarul „Românul”, într-un amplu articol intitulat „Rusia și gura Chilia”, preluat din „Neue freie Presse”, care la rândul său l-a preluat din presa gălățeană. Pentru a atrage atenția Marilor Puteri materialul începe cu o știre de impact și de interes european, și anume că întregul comerț din vestul Europei este amenințat de o grea lovitură, și anume „rezolvarea chestiunii dunărene în sensul rusesc”, la viitoarea conferință ce urma să se întrunească la Londra. Îndeplinirea dezideratului rusesc și anume scoaterea de sub autoritatea Comisiei Europene a brațului Chilia ar însemna „o grea lovitură” pentru exportul român de cereale, „pe care se întemeiază buna stare a României”, iar gura Sulinei și Comisia „ar cădea în agonie”. Este știut faptul că înainte de a începe lucrările pe brațul Sulina, Comisia a oscilat între cele două brațe. Câștig de cauză a avut Sulina, întrucât pe aici era mai scurt drumul spre Constantinopol și fiindcă era un canal cu mai puțin nisip. În favoarea amenajării brațului Chilia venea și faptul că adâncimea acestuia „când apa era mică”, era de 17 picioare, față de 15 ale Sulinei, iar amenajarea acestuia nu costa „decât 12 milioane de franci”. Dacă guvernul rus ar aloca fonduri pentru curățarea și întreținerea gurii Chilia, capitalul colectat din taxele impuse de Comisia Europeană la gura Sulina nu s-ar mai aduna și atunci „navigațiunea s-ar muta pe gura Chilia, Sulina împotmolindu-se din nou. Urmările acestei strămutări ar fi necalculabile pentru România, exportul român de grâne de la Galați și Brăila „va fi nimic” iar Rusia își va îndeplini scopurile pe care îl urmărește de atâția ani, de a „concentra în Odesa comerțul cu grâne din sud-estul Europei” și de a realiza „uniunea vamală în care să intre România, statele balcanice și Rusia”. Tot acest scenariu ar duce la paralizarea exportului românesc de grâne și implicit la pierderea independenței și stabilirea unor relații de vasalitate cu Rusia, precum se află Bulgaria. Conchide autorul articolului cu impactul european pe care l-ar avea trecerea gurii Chilia sub administrare rusească pentru a trage un semnal de alarmă Marilor Puteri. „S-ar da prin aceasta o grea lovitură comerțului și exportului producțiilor industriale ale tuturor națiunilor maritime în România, Austro-Ungaria și Germania ar pierde un bogat deșeu pentru industria lor, deșeu care, de la construirea căilor ferate române, devenise mai productiv, căci românii sărăciți” n-ar putea să mai

³⁶ Antipa 1925: 24.

plătească Germaniei, ratele datoriei lor pentru căile ferate³⁷. Deși conținutul articolului face referire la interesele românești de a păstra gura Chilieii în administrarea Comisiei Europene, începutul și finalul acestuia sensibilizează atenția Marilor Puteri punând accent, în special, pe interesele economice ale Marii Britanii, Germaniei și Austro-Ungariei.

În condițiile în care „conferința era în pericol de a nu da niciun rezultat datorită respingerii proiectului Barrère de către guvernul de la București”, presa austriacă căuta motive „legale” pentru ca aceasta să nu participe la areopagul european. Mai mult, a apărut în presa vieneză, la jumătatea lunii ianuarie, știrea că „prin cercurile diplomatice” se vehiculează că „prelungirea mandatului Comisiei din Galați se va face pentru un an sau doi, rezervând soluționarea tuturor celorlalte chestiuni pentru niște timpuri mai bune”³⁸. Termenul scurt estimat de presa vieneză ascundea, de fapt, dorința Austro-Ungariei de a desființa Comisia Europeană. Același ziar vienez a publicat la 21 ianuarie un articol preluat din ziarul berlinez „Kreuzzeitung” în conformitate cu care „în temeiul articolului 54” al Tratatului de la Berlin conferința se va ocupa numai de executarea acestui articol. Pentru a da un temei legal și celorlalte interese ale Marilor Puteri articolul punctează că, în conformitate cu acest articol (54) „înțelegerea va trebui să se întindă și asupra acelor modificări pe care le cunoaștem deja” și anume extinderea competenței Comisiei Europene a Dunării, instituirea comisiei mixte pentru controlul navigației de la Porțile de Fier până la Galați, respectiv până la Brăila, dezbateră chestiunii Chilieii³⁹. Din Berlin, la 20 ianuarie „Die Presse” relatează că „este neexactă știrea că Germania va exercita o presiune asupra României în chestiunea dunăreană. Pe aici se speră la o înțelegere între Austria și România, căci în caz contrar Conferința de la Londra nu și-ar realiza unul din principalele ei scopuri”. Același ziar publica temerea că în ciuda dezmințirilor, „Rusia va aduce chestiunea Chilieii în dezbaterile Conferinței”⁴⁰.

Un alt cotidian francez „La ville de Paris” sub titlul „Libertatea Dunării și cestiunea Orientului” a publicat la 21 ianuarie 1883 un articol ce lega chestiunea dunăreană de suveranitatea României și interesele europene în această zonă. Încă de la început, autorul anunță că în contextul în care mai sunt câteva zile până la întrunirea conferinței care va lua o hotărâre în ceea ce privește libertatea navigației pe Dunărea de Jos, conflictul dintre Austro-Ungaria și România reprezintă „un mare punct negru pe agenda” diplomaților europeni. Din acest diferend „poate să iasă scânteia care ar pune din nou în flăcări Europa orientală”. Înainte de a prezenta în detaliu motivele conflictului, articolul ne lămurește de la

³⁷ *Rusia și gura Kilia* în „Românul” 4 ianuarie 1883: 6.

³⁸ *Cestiunea dunăreană* în „Românul” 5 ianuarie 1883: 9.

³⁹ *Conferința dunăreană* în „Românul” 12 ianuarie 1883: 25.

⁴⁰ *Conferința dunăreană* în „Românul” 12 ianuarie 1883: 25.

început că „dreptatea e de partea României”, că Austria dorește „să conștie în profitul ei libertatea navigațiunii pe Dunăre” în condițiile în care acesta este o „chestiune de viață” are se întemeiază pe suveranitatea sa teritorială. Mai mult, în această dispută vin în favoarea statului român „litera și spiritul tratatului de la Paris”⁴¹. Ca și alte articole din presa străină autorul încheie materialul făcând referire la interesul european în această chestiune. Concluziile articolului sunt preluate din memorandumul întocmit de guvernul român la 31 decembrie 1882: „Guvernul român crede a apăra nu numai interesele României, ci și interesele generale ale libertății de navigație și de egalitate ale pavilioanelor. [...] Timpul va dovedi că rezistența României nu-și are nicicum izvorul într-un spirit de ostilitate contra marelui imperiu vecin. Niște mari interese economice indică că o înțelegere a celor două state vecine ar fi folositoare și profitabilă; dar pentru ca înțelegerea să poată fi solidă, ea trebuie să se întemeieze pe respectarea drepturilor și intereselor reciproce ale părților”⁴².

O prezentare obiectivă a situației internaționale în ceea ce privește chestiunea dunăreană și evoluția ei până în pragul mult așteptatei Conferințe, descoperim la 20 ianuarie 1883, în paginile ziarului „Le Temps”. Cotidianul francez limitează la un număr de două scopurile conferinței și anume prelungirea puterilor Comisiei Europene și stabilirea regimului la care va trebui să fie supus cursul de mijloc al Dunării. După o prezentare succintă a proiectului austriac, a celui francez și a contraproiectului românesc în ceea ce privește componența comisiei mixte autorul articolului punctează că admiterea României la conferință „nu ar fi întâmpinat nicio greutate dacă guvernul român s-ar fi unit cu părerea celorlalte cabinete, primind propunerea Barrère”⁴³. De chestiunea Dunării se ocupă îndeaproape și ziarul parizian „La France” care condamnă și totodată scuză atitudinea Franței în „problema Dunării” încă de la începutul articolului „puțina atenție ce dăm în Franța chestiunilor exterioare a fost absorbită, de câteva luni, prin afacerea egipteană. Am pierdut din vedere un alt incident în care Franța este interesată [...] chestiunea Dunării”. Din acest considerent articolul face un istoric al chestiunii condamnând acțiunile Austro-Ungariei de a deveni „stăpâna absolută a navigațiunii Dunării”, după cum zicea lordul Clarendon la Congresul de la Paris, și de a exercita o autoritate suverană în toate porturile române, bulgare și sârbe de la Dunărea de Jos. Dar dintre aceste trei țări riverane, în contextul în care Serbia era puțin interesată, întrucât nu avea decât 60 de kilometri de litoral danubian, Bulgaria avea aproape 450 de kilometri, de la gura Timocului la Silistra, dar era mai puțin liberă în acțiunea sa ca principat semi-independent, singură România se angaja în lupta contra pretențiilor

⁴¹ *Libertatea Dunării și chestiunea Orientului* în „Românul” 15 ianuarie 1883: 37.

⁴² *Libertatea Dunării și chestiunea Orientului* în „Românul” 15 ianuarie 1883: 37.

⁴³ *Cestiunea dunăreană* în „Românul” 13 ianuarie 1883: 29.

Austro-Ungariei. Autorul articolului vine cu o soluție la toată această situație și spune că nedreptatea acesta trebuia „reparată” căci în fond „românii resping principiul exterritorialității aplicat porturilor dunărene și cer ca poliția în apele române să fie făcută de autoritățile române, sub răspunderea guvernului român, nu de către niște agenți numiți de către o autoritate străină”. Cotidianul francez a găsit și o justificare acestei înverșunări a României în chestiunea dunăreană: „Franța, Rusia și Austria sunt state mari și puternice, pe când România este un stat mic, născut de ieri și relativ slab. [...] Un stat mare, în oarecare cazuri și pentru cuvinte de ordine superioară, să sacrifice ceva din demnitatea sa, un stat mic însă nu poate niciodată să facă aceasta”⁴⁴.

Un alt cotidian francez, „Le Monde”, în numărul său din 26 ianuarie a publicat un articol intitulat „Fluviile internaționale înaintea conferinței” în care a rezumat conținutul volumul publicat de Edouard-Philippe Engelhardt în 1879: *Du regime conventionnel des fleuves internationaux*. Autorul cărții considera că în stabilirea regimului internațional pe aceste fluviu trebuie avute în vedere mai multe aspecte, și anume: libertatea de navigație, poliția fluvială, lucrările de îndreptare și de întreținere, drepturile de navigație, regimul vamal, serviciul sanitar, neutralitatea în caz de război, autoritățile însărcinate cu aplicarea regulamentelor și cu supravegherea lucrărilor, regimul afluenților. Engelhardt vine cu soluții pentru fiecare aspect în parte dând dovadă de o „competență de netăgăduit”. Soluția propusă de autorul articolului pentru soluționarea crizei diplomatice constă în „respectarea suveranităților particulare și interesul general al comerțului” aplicarea soluțiilor propuse de primul delegat francez în Comisia Europeană a Dunării⁴⁵. De remarcat este că autorul articolului în prezentarea sa nu aduce în discuție aspecte ale proiectului Barrère, deci putem concluziona că între propunerea franceză și recomandările lui Engelhardt nu existau similitudini. Nici nu aveau cum să existe asemănări din moment ce toate aspectele referitoare la reglementarea navigației pe Dunăre țineau de apanajul statelor țărmurene în conformitate cu principiile dreptului internațional, spre deosebire de proiectul Barrère care introducea și state neriverane în aceste reglementări.

Conform celor transmise de presa vremii, pentru opinia publică era evident că problemele care interesau nemijlocit și statul român erau prelungirea mandatului Comisiei Europene, regulamentul de navigație, poliție și supraveghere pe porțiunea fluviului de la Porțile de Fier la Galați, jurisdicția Comisiei Europene a Dunării. „România liberă” și „Națiunea” au sintetizat așteptările statului român în două chestiuni: „una simplă dar de o superioară însemnătate pentru comerțul european, chestiunea prelungirii

⁴⁴ *România și chestiunea dunăreană* în „Românul” 20 ianuarie 1883: 53.

⁴⁵ *Fluviile internaționale înaintea Conferinței* în „Românul” 21 ianuarie 1883: 58.

mandatului «comisiunii de la Galați», alta mai complicată, chestiunea aplicării tratatului de la Berlin în ceea ce privește reglementarea plutirii pe Dunărea de Jos de la Porțile de Fier până la Galați⁴⁶. La 26 ianuarie 1883 „Națiunea” a lansat temerea ca nu cumva „acei care au pierdut Basarabia să nu piardă și Dunărea ca o încununare fatală a operei lor”⁴⁷.

Așadar, în timp ce Austro-Ungaria, în planul ei era ca noua Comisie mixtă, prevăzută în regulamentul prezentat de ea dorea să se substituie Comisiei Europene și în acest fel să-și întindă tentaculele stăpânirii până la gurile Dunării, celelalte Mari Puteri neriverane, ale căror interese le apăra Comisia Europeană a Dunării, nu au putut decât să insiste pentru prelungirea existenței acesteia pentru o perioadă de timp cât mai îndelungată, iar acest lucru nu se putea realiza decât în cadrul unei conferințe.

Participarea României la conferință cu vot decisiv sau deliberativ a fost un subiect mult combătut în presa națională și internațională. „Neue freie Presse” a publicat o depeșă cu data de 31 ianuarie care vorbea despre faptul că și alte țări cu mai multe sau mai puține vase de comerț pe Dunăre au interese pe acest fluviu, dar pentru România este o chestiune de suveranitate și este îndreptățită să participe la conferință cu vot decisiv. Însă poziția ei fermă în ceea ce privește punctele aflate pe ordinea de zi ar fi dus la imposibilitatea luării unei decizii definitive. „Conferința să poftască a lua decizii după plac” – a scris ziarul vienez – „dar România este acasă la sine în această chestiune și a nu da dreptul României să decidă aci, seamănă cu o consfătuire asupra unei case, al cărei stăpân este exclus”⁴⁸. „Les Journal des Debats” și-a exprimat regretul că Marile Puteri nu au fost mai îngăduitoare cu România pentru a o primi la conferință. Ziarul constată că românii, în contextul în care nu mai pot conta pe protecția Rusiei sau a Austriei, au nevoie de „multă moderație și înțelepciune spre a înlătura pericolele de care sunt amenințați”⁴⁹. O altă apreciere vine din partea ziarului „Le Temps”, de data aceasta la adresa diplomației românești: „dorința României de a se apăra contra năvălirii gradate a preponderenței austriece nu e arătată în depeșele venite de la București, dar rezultă foarte limpede din dispozițiile manifestate de către reprezentantul României la Londra”. Sprijinul francez îl remarcăm și în articolele cotidianului „La Liberté” care aprobă cu totul politica românească în chestiunea Dunării⁵⁰.

⁴⁶ „România liberă” 23 ianuarie 1883: 1. Vezi și „Națiunea” 25 ianuarie 1883: 1.

⁴⁷ „Națiunea” 26 ianuarie 1883: 1.

⁴⁸ „Resboiul” 4 februarie 1883: 2.

⁴⁹ „Resboiul” 3 februarie 1883: 2.

⁵⁰ „Resboiul” 3 februarie 1883: 2.

3. **Protocoloalele Conferinței de la Londra (8 februarie - 10 martie 1883) reflexate în cotidienele bucureștene**

Ceea ce s-a întâmplat la Conferința celor șapte Puteri privind navigația danubiană a fost prezentat detaliat de presa vremii. La conferința convocată la inițiativa Marii Britanii, la Londra, urmau să participe, începând cu 27 ianuarie/8 februarie, atât ambasadorii de la Londra ai Rusiei, Austro-Ungariei, Marii Britanii, Germaniei, Franței, Turciei și Italiei, cât și „delegații din Comisia Europeană a Dunării asistați de un comisar tehnic”⁵¹. „Telegraful” a titrat într-o manieră optimistă că România va participa la conferința unde „va fi discutată nu numai chestiunea prelungirii mandatului Comisiei dunărene, ci chestiunea proiectului Barrère, ba chiar și chestiunea Chilia, căci altminteri comisarii tehnici n-ar avea niciun rol. Astăzi pare mai mult ca sigur că României i se va acorda un vot hotărâtor în această conferință. De fapt, nici nu puteau face altfel Puterile, căci orice hotărâre ar lua ele, fără consimțământul României, n-ar putea să aibă nicio valoare pentru noi”⁵². În realitate însă, România, „țara cea mai direct interesată în problemele ce urmau a fi dezbătute, era lăsată în afara statelor invitate”⁵³. Mai mult, prin cercurile diplomatice londoneze se spera la un rezultat favorabil, ba chiar repede al conferinței, de vreme ce proiectul Barrère, prin semnarea lui de către Marile Puteri, a devenit un proiect european și nu trebuie luate în serios toate planurile secrete sau pe față ale Rusiei și României pentru înlăturarea lui”⁵⁴.

Așa cum a fost informată și opinia publică de majoritatea ziarelor politice, fie din opoziție, fie liberale, la cea de-a doua ședință a conferinței, ținută pe 30 ianuarie/10 februarie 1883, s-a luat în discuție problema admiterii României la dezbateri⁵⁵. Delegatul plenipotențiar al Angliei, lordul Granville, ales și președinte al Conferinței, susținut și de delegatul Italiei, a adus în discuție cererea României de a participa la areopagul european⁵⁶. În protocolul ședinței găsim inserată poziția reprezentantului german⁵⁷: „Contele Münster consideră că trebuie să se opună admiterii României, pe picior de egalitate cu Marile Puteri. Dacă s-ar menține principiul umanității în cadrul Conferinței, acordându-se un vot României s-ar crea o poziție care nu ar fi deloc dezirabilă aceea ca ea să poată impune liber veto-ul ei.

⁵¹ „Telegraful” 23 ianuarie 1883: 1.

⁵² „Telegraful” 23 ianuarie 1883: 1.

⁵³ Cârțână & Seftiuc 1972: 85.

⁵⁴ *Londra, 2 februarie* în „Telegraful” 25 ianuarie 1883: 1.

⁵⁵ *Londra, 2 februarie* în „Telegraful” 25 ianuarie 1883: 1.

⁵⁶ Cârțână & Seftiuc 1972: 86.

⁵⁷ Vezi primele două ședințe ale conferinței preluate din ziarul vienez „Neue Freie Presse” în articolul *Conferința dunăreană. Circulara lordului Granville și protocoalele nr. I și II*, în „Românul” 7, 8 martie 1883: 213-214. Același text a fost preluat întocmai și de „Timpul” 10 martie 1883: 1.

România nu poate fi deci admisă decât în calitate de invitată și nu participantă cu drepturi depline⁵⁸. Așadar, putem afirma că statul care s-a opus cu vehemență participării României pe picior de egalitate la lucrările Conferinței a fost, pe lângă Austro-Ungaria, și Germania. Cele două state nu puteau uita că în 1882 votul negativ al României dusese la respingerea proiectului austro-ungar, privind navigația între Porțile de Fier și Galați, și au vrut ca în noua împrejurare să evite o astfel de eventualitate. Delegatul Vienei a susținut că această Conferință este o continuare a Congresului de la Berlin din 1878 și, prin urmare, la lucrările ei urmau să ia parte numai semnatarii Tratatului, România putând fi invitată să participe doar cu vot consultativ⁵⁹. Cotidianul vienez „Neue freie presse” relatând pe scurt cele discutate la cea de-a doua ședință a conferinței dunărene a scos în evidență doar aspectele de interes pentru dubla monarhie. Toate discuțiile purtate pe marginea participării riveranilor la conferință le-a rezumat la o singură propoziție: „Toți se declară pentru admiterea României și Serbiei cu vot deliberativ”⁶⁰. Același ziar vienez care publică și protocoalele conferinței, preluate de „Românul” și ulterior de „Timpul” a înfățișat Austro-Ungaria în postură de „aliată” a României și susținătoare a participării acesteia la lucrările conferinței. „Plenipotentiularul Austro-Ungariei crede că trebuie să arate că s-ar uni bucuros cu dorința exprimată de președinte, ca România, în temeiul situației sale excepționale ce i-a creat tratatul de la Berlin, să fie admisă a lua parte la dezbaterile celor trei chestiuni care formează obiectul discuțiilor conferinței; dar el nu poate face altfel decât să se unească cu opinia contrară emisă de comitele Munster, și este dispus a lăsa părerea sa la o parte spre a adera la aceea a plenipotentiularului german”⁶¹. Din aceeași sursă aflăm că un alt punct aflat pe ordinea de zi a celei de-a doua ședințe a fost proiectul Barrère și regulamentul de navigație, poliție fluvială și supraveghere „precum au fost admise de Comisia Europeană de la Galați”. Comitele Karolyi a crezut că e de prisos de a mai examina aceste regulamente.

Problemele care s-au discutat în cadrul Conferinței au privit în mod nemijlocit România, statul riveran pe ambele maluri de la Galați la Sulina și riveran pe întregul mal stâng de la Porțile de Fier până la Galați. Sectorul aflat sub jurisdicția Comisiei Europene a Dunării era numai pe teritoriul României, care de la 1878 devenise membră a Comisiei Europene. România fiind declarată independentă, ea a succedat Turciei în toate drepturile asupra Dunării, fără nicio restricție. Cum Turcia până la 1878 semnase toate tratatele și participase la toate conferințele relative la Dunăre, ea era

⁵⁸ Cârțână & Seftiuc 1972: 86.

⁵⁹ Dașcovici [1922]: 40.

⁶⁰ A doua ședință a conferinței de la Londra, în „Românul” 2 februarie 1883: 97.

⁶¹ Conferința dunăreană. Circulara lordului Granville și protocoalele nr. I și II, în „Românul” 7, 8 martie 1883: 213.

în sprijinul logicii și al justiției ca România, care îi succedase să aibă dreptul de a se pronunța fără rezerve în toate problemele, care priveau navigația pe Dunăre de la Turnu Severin la mare. Deci nu exista un motiv legal pentru a refuza participarea sa la discutarea problemelor care o priveau direct. Cererea României de a participa la Conferință cu drepturi egale a fost însă respinsă de delegații statelor prezente, în temeiul dreptului celui mai puternic, a concepției Marilor Puteri despre „dreptul” lor de a reglementa în exclusivitate problemele continentului. Marile Puteri au hotărât ca România, Serbia și Bulgaria să fie invitate a lua parte la lucrări doar cu vot consultativ.

Dacă Serbia și Bulgaria au acceptat să trimită delegați cu drept de vot consultativ, România, la 12 februarie 1883, a făcut cunoscut refuzul său de a lua parte la această Conferință, în condițiile stabilite și a informat, totodată, că nu se considera legată în nici un fel de hotărârile care urmau să fie luate fără participarea reprezentanților săi⁶². În numele guvernului său Ion Ghica a înaintat o notă de protest împotriva hotărârilor care urmau să fie luate fără participarea României. Se preciza: „În numele guvernului regelui, fac rezervele cele mai solemne și protestez împotriva hotărârilor care vor fi luate fără participarea României, declarându-le neobligatorii pentru ea”⁶³.

În presa internațională toate aceste evenimente au avut un ecou puternic, unele ziare lăudând atitudinea României față de decizia Marilor Puteri, altele criticând poziția sa fermă de-a refuza participarea la lucrările conferinței. După ce-a de-a treia ședință ziarele londoneze, la 14 februarie 1883, au informat obiectiv opinia publică despre poziția statelor țarmurene Dunării de Jos în ceea ce privește deciziile luate de Marile Puteri: „Conferința Dunării a primit ieri comunicarea despre protestarea principelui Ion Ghica, declarând că România se va abține de a lua parte la lucrările Conferinței. Serbia a reclamat admiterea sa invocând articolul 55 din tratatul din Berlin. Bulgaria a protestat contra alegerii de către Conferință a lui Musurus-pașa ca însărcinat a prezenta propunerile bulgare”. Ziarul „La Liberté” a aprobat cu totul politica României în chestiunea Dunării. Un alt cotidian francez „Le Temps” a arătat motivele care au împiedicat conferința de-a admite România și micile state ale Dunării de-a lua parte la lucrările sale cu vot deliberativ. Primul motiv a fost că demnitarii conferinței au crezut că aceasta fiind întrunită pentru executarea tratatului de la Berlin și în virtutea articolului 54 din acest tratat, puterile semnatare au crezut că puteau singure să ia o decizie. Un alt motiv ar fi Marile Puteri erau convocate pentru a reprezenta interesele colective

⁶² Sturdza 1904: 367. Telegramă din 12 februarie 1883, adresată de Ion Ghica, ministrul României la Londra, lordului Granville, ministrul afacerilor străine al Marii Britanii și președinte al Conferinței de la Londra din 1883. Vezi Bădulescu & Canja & Glaser 1957: 362.

⁶³ Sturdza 1904: 367.

europene pe Dunăre, iar în privința drepturilor particulare ale statelor riverane, acestea nu puteau fi admise decât în discuții despre chestiuni particulare. Cu toate acestea, cotidianul parizian a considerat că România ar fi fost admisă la lucrările conferinței pe același picior cu puterile semnate ale Tratatului de la Berlin, „dacă Serbia n-ar fi ridicat în ultimul minut pretenții la fel. (Memorandumul Serbiei ținând a revendica dreptul de a fi admisă la conferință, a fost înmănat lordului Granville la 6 februarie)”⁶⁴.

La 20 februarie, reprezentantul țării noastre la Londra a înștiințat guvernul român cu privire la scrisoarea pe care a primit-o din partea președintelui Conferinței, lordul Granville, în care acesta motiva votul puterilor prezente, exprimându-și regretul față de neparticiparea României, dar promițând că îi va pune la dispoziție, cu titlu confidențial, protocoalele sedințelor în vederea informării guvernului român⁶⁵.

În ceea ce privește atitudinea României, pe de o parte, presa rusească a punctat că „protestul României nu va avea nicio consecință directă, dar el va dovedi pe viitor că chestiunea dunăreană pe care Conferința de la Londra o rezolva pe hârtie, nu poate să fie regulată în mod practic decât de statele interesate”: Rusia, Austro-Ungaria, România, Serbia și Bulgaria. Pe de altă parte, ziarele austriece, în special „Neue freie Presse”, s-au arătat „foarte supărate pe România că n-a voit a lua parte cu vot consultativ la conferință” dar admirau, pe de altă parte rezistența tânărului stat: „România precum și celelalte state mici de la Dunăre nu pot exista decât cu condiția de a se mișca în orbita unui din cele două mari imperii vecine, Rusia sau Austro-Ungaria. Dar România simte că are destulă viață spre a trăi cu propria ei viață”. „L'Indépendance française” lansa „temerea” conform căreia conferința convocată special pentru „chestiunea dunăreană” nu va da niciun rezultat” pentru că nici România, nici Austro-Ungaria nu renunță la „pretențiile lor”⁶⁶. Anglia, gazda conferinței, a fost prezentată de presa franceză ca fiind „dornică să scape din dilema Puterilor”. Totodată, ea s-a întrebat „dacă în interesul ei n-ar fi mai bine să trăgăne lucrurile”. Mai mult, „Daily News”, care a fost privit ca „organ al lui Gladstone” s-a pronunțat „în favoarea României” în timp ce un alt ziar, „Daily Chronicle” a notat că „proiectul rus ar ciunti România, iar proiectul franco-austriac ar înnăbuși-o; el laudă cabinetul român că susține, în această chestiune, adevăratele principii ale liberalismului internațional”⁶⁷.

⁶⁴ *Serviciul telegrafic al Agenției Havas*, în „Românul” 3, 4 februarie 1883: 101. Nu întâmplător găsim în coloanele aceleiași număr și articolul intitulat: *Conferința de la Londra. Corespondența specială a ziarului Le Temps IV Nota sârbă* ce inserează și comentează textul notei înmănate de guvernul sârb conferinței dunărene.

⁶⁵ Sturdza 1904: 368.

⁶⁶ *Sciri telegrafice* în „Telegraful” 5 februarie 1883: 1.

⁶⁷ *Sciri telegrafice* în „Telegraful” 5 februarie 1883: 1.

De admirat este atitudinea presei transilvănene față de chestiunea dunăreană. „Telegraful de Sibiu” a preluat din „România liberă” îndemnul la unitate și solidaritatea față de diplomații români în această chestiune: „România liberă zice, vorbind de chestiunea Dunării, că pe cât pericolul va exista înaintea noastră, nu vom decât un singur partid, partidul românesc, - cu un singur program, programul rezistenței, - și cu o singură politică, politica păstrării Dunării cu orice chip”⁶⁸. Același ziar este de părere că lupta interioară între cele două partide ale țării, adică între guvern și opozițiunea unită se reduce la o luptă de interese interne care nu pot să lezeze politica exterioară, întrucât această politică a fost condusă în conformitate cu toate dorințele țării: „nu dăm Dunărea, sau dacă trebuie s-o dăm să vie să ne-o ia”. Invitația la acest fapt este însoțită și de niște calcule la care este invitată monarhia bicefală să le facă: „tot ce am ruga pe Austria sau pe oricine s-ar interesa cu aducerea la îndeplinire a mandatului european, ar fi să-și aducă aminte câte oștiri și câți bani a vârat imperiul dualist în liniștea lucrurilor din Herțegovina și după ce își va face această socoteală prin analogie să se întrebe ce l-ar costa ocupațiunea unui regat de cinci milioane de suflete?”⁶⁹.

În cadrul lucrărilor Conferinței din 10 februarie 1883 a fost luată în dezbateră și adoptarea regulamentului de navigație și poliție între Galați și Porțile de Fier. Plenipotențiarul au căzut de acord pentru a recunoaște Austro-Ungariei dreptul de a fi reprezentată în Comisia mixtă⁷⁰, „având în vedere însemnătatea și superioritatea intereselor sale comerciale și de navigație pe cursul Dunării de Jos”⁷¹.

În ce-a de-a treia ședință din 13 februarie 1883 ca urmare a citirii de către lordul Granville a scrisorii lui Ion Ghica comitele Nigra, ambasadorul Italiei la Londra, a propus: „Conferința să exprime regelui Carol părerea sa de rău că reprezentanții săi nu au primit de la guvernul român voia de a lua parte la Conferință, și să se arate regelui motivele excluderii, de vreme ce conferința trebuie privită oarecum ca o prelungire a congresului de la Berlin”. În continuare dezbaterile s-au purtat asupra regulamentului de navigație, de poliție fluvială și de supraveghere. Plenipotențiarul Austro-Ungariei a declarat că în dorința sa de „a împăca pe România” era dispus totuși la trei concesii de natură a renunța la dublul vot în caz de egalitate și

⁶⁸ *Revista politică, Sibiu, în 18 februarie în „Telegraful român” 19 februarie/3 martie 1883: 77.*

⁶⁹ *Revista politică, Sibiu, în 18 februarie în „Telegraful român” 19 februarie/3 martie 1883: 77.*

⁷⁰ Sturdza 1904: 368.

⁷¹ *Conferința de la Londra. Protocolul II (urmare) și III, preluate din „Neue freie Presse”, în „Românul” 9 martie 1883: 217-218. Același text în „Timpul” 12 martie 1883: 2. În „Timpul” 13 martie 1883: 2-3 vezi Conferința de la Londra. Protocolul III (urmare) și IV.*

că acceptă sectorizarea fluviului și numirea subinspectorilor de către statele țarmurene⁷².

În ceea ce privește prelungirea mandatului Comisiei Europene a Dunării, subiect discutat la cea de-a patra ședință, din 20 februarie 1883, părerile au fost împărțite: președintele Conferinței, Granville și-a exprimat dorința de a oferi acestei instituții europene un caracter permanent, fiind susținut de plenipotențiarul Franței, Camille Barrère. În schimb, reprezentanții Austro-Ungariei, Karoly și Germaniei, Münster, au optat pentru prelungirea termenului cu opt sau zece ani.

Plenipotențiarul Rusiei a impus o serie de condiții, în cazul în care se dorea prelungirea mandatului Comisiei Europene a Dunării⁷³: 1. intrarea gurilor brațului Chilia și a cursului comun al aceluiași braț – al cărui talveg forma frontiera Rusiei cu România – sub autoritatea exclusivă a Rusiei; 2. întocmirea regulamentului fluvial de navigație și poliție aplicabil cursului mixt al fluviului și la Dunărea de Jos; 3. soluționarea prin dezbateri directe între puterile contractante a neînțelegerilor ivite între Rusia și Comisia Europeană a Dunării, cu privire la lucrările tehnice executate de cea dintâi pe cheltuiala sa în propriile sale ape în vederea ameliorării condițiilor de navigație pe brațul Sulina; 4. luarea în considerație de către Rusia a avizului Comisiei Europene a Dunării în ceea ce privește stabilirea taxelor vamale, iar în caz de diferend decideau aceleași puteri contractante⁷⁴.

Având în vedere opinia ambasadorilor Marii Britanii, Franței, Italiei pentru permanentizarea Comisiei Europene a Dunării și cea a ambasadorilor Germaniei, Austro-Ungariei și Rusiei pentru acordarea unui termen limitat, s-a convenit în unanimitate, pentru prelungirea activității acestui organism internațional cu 21 de ani, cu posibilitatea prelungirii „prin tacită reconducțiune”, din trei în trei ani, dacă una din părțile semnatare nu declară că înțeleg să denunțe acordul⁷⁵.

4. Manifestele studenților români referitoare la diferendul danubian

De remarcat este mișcarea patriotică a tinerilor studenți români, ca reacție la întreaga evoluție a „chestiunii dunărene”. Descoperim în paginile „Telegrafului” din 22 februarie 1883 un articol intitulat „Manifestul studenților din București”⁷⁶ dedicat evoluției diferendului danubian și atitudinilor Marilor Puteri în această chestiune. Același manifest intitulat

⁷² Conferința de la Londra. Protocolul II (urmare) și III, preluate din „Neue freie Presse”, în „Românul” 9 martie 1883: 217-218.

⁷³ vezi articolul Conferința de la Londra. Protocolul V, VI și VII), preluat din „Neue freie Presse”, în „Românul” 11 martie 1883: 225. Același text în „Timpul” 15 martie 1883: 2.

⁷⁴ Sturdza 1904: 409-412. Circulară emisă de la Foreign Office adresată reprezentanților Marii Britanii în străinătate.

⁷⁵ La Commission Européenne du Danube et son oeuvre de 1856 à 1931 1931: 32.

⁷⁶ Manifestul studenților din București în „Telegraful” 22 februarie 1883: 1.

„Către presa română” îl regăsim publicat și în paginile „Românului”⁷⁷ din 21, 22 februarie. Documentul a fost semnat de un număr de 74⁷⁸ de studenți la drept, științe, medicină, inginerie, litere, poduri și șosele și a fost datat 17 februarie 1883, după ce-a de-a doua ședință a conferinței, adică după ce deja Marile Puteri stabiliseră că România poate participa la conferință cu drept de vot consultativ și România refuzase această invitație. Încă de la început, manifestul a subliniat faptul că „sufletul tuturor românilor e cuprins de o legitimă neliniște în privința celor ce se vor hotărî de către Conferința de la Londra”. Tinerimea universitară română și-a exprimat sentimentul profund de indignare contra „încercărilor Austriei de a ne robi economicște și politicște prin răpirea Dunării” în timp ce noi ne „dorim cu toată ardoarea a ne lăsa în pace, fără a atinge întru nimic interesele nimănu”. Documentul adresat întregii Europe vine din partea mai multor categorii de populație: „români bogați și săraci, bătrâni și tineri, guvern și partide”, iar mesajul lui este unul ferm: „nu vom primi sarcina tristă de a ne înjuga la carul cererilor nedrepte ale vecinilor noștri. Dunărea e a noastră căci am apărat-o cu sângele nostru; a noastră pentru că e un hotar natural al nostru, fiindcă de dânsa e legat viitorul României”. Manifestul a criticat proiectul Barrère și atitudinea Franței în această chestiune dar a încheiat prin a menționa că interesul românilor este și interesul Europei, „cauza noastră e cauza Europei, care trebuie să dorească pentru Orient liniște, ordine prosperitate și pace neîntreruptă”, iar românii vor fi „un element etnic de echilibru între interesele totdeauna gata de a se ciocni ale popoarelor vecine”⁷⁹.

În paginile ziarului „Războiul” descoperim un alt manifest al studenților români, de data asta sub numele unui articol intitulat „Adresa studenților români din Paris către deputatul Clemenceau”, articol preluat din „la Justice”, principalului organ de presă al radicalilor din Paris. „Românul” a publicat și el același material, sub un titlu destul de des întâlnit în paginile cotidianului: „România și chestiunea dunăreană”. Articolul a început și s-a încheiat cu mulțumiri aduse poporului francez, „reprezentant de seamă al democrației”. Însă manifestul a criticat proiectul Barrère, văzut ca o „ștampila franceză pusă pe proiectul austriac”, iar Franța era considerată ca fiind complicea Austriei, care vrea să ia Dunărea, singura noastră cale comercială; vrea să ne aservească economicște și politicște, vrea să ne supună la influența germană”. În timp ce proiectul Barrère admitea o comisie mixtă în care Austria era președintă, iar ca membri erau România, Bulgaria, Serbia și un delegat al Comisiei Europene a Dunării, contraproiectul român admitea o comisie de supraveghere compusă din statele riverane și doi delegați ai Comisiei Dunărene, dintre

⁷⁷ *Către presa română* în „Românul” 21, 22 februarie 1883: 165.

⁷⁸ „Războiul” 26 februarie 1883: 2, menționează că manifestul a fost semnat de 104 studenți.

⁷⁹ *Manifestul studenților din București* în „Telegraful” 22 februarie 1883: 1.

care unul era ales președinte. Manifestul adresat lui George Clemenceau a titrat că „punctul esențial al proiectului român este că nu recunoaște Austriei alt drept decât acela de membru al Comisiei Europene. România a cedat chiar rândul său ca membru al Comisiei Europene, spre a nu avea niciodată două voturi.

Anticipând faptul că la conferință se vor stabili interesele colective europene pe Dunăre documentul punctează că: „tradițiile diplomației sunt de a sacrifica popoarele, mai ales pe cele slabe; ale democrației sunt din contră, a le sprijini”. Totodată, Manifestul amintește de evenimentul din martie 1871 când colonia germană din București s-a adunat spre a serba înfrângerea Franței, iar studenții din București, „indignați de insulta adusă doliului nostru național”, „aruncă pe fereastră pe toți germanii, mai întâi pe consulul lor. [...] Poporul din București s-a transportat la consulatul francez spre a cânta Marseillaise. [...] Ceea ce a făcut poporul român la 1871, nu era decât datoria sa. Suntem siguri că marea democrație franceză își va face datoria sa, căci noi ne-am convins că este cea mai generoasă dintre democrații”. „Timpul” a intervenit cu o cenzură la prezentarea acestui eveniment și a vorbit despre un alt adevăr istoric: „Colonia germană serba nu înfrângerea Franței, ci ziua nașterii bătrânului monarh care conduce soarta Germaniei, aceasta cu permisiunea Consiliului nostru de Miniștri. În sala banchetului n-a pătruns nimeni, pe ferești n-a fost aruncat nimenea, mai puțin decât oricine d. de Radowitz; iar curajoșii aranjatori ai scandalului de stradă au fost risipiți... prin salve de tun? Ferească Dumnezeu! C-o dușă rece dată de pompierii M. Sale, cari în timp de pace au prozaica meserie de-a stinge nu numai casele, ci și focurile patriotice. Iată adevărul. Ne-ar părea rău dacă d. Clemenceau ar fi indus în eroare de acea tiradă și ne îndoim că mișcarea ar fi avut loc dacă în fața românilor care făceau gălăgie s-ar fi ivit un singur dac, sub formă de dorobanț, c-o armă încărcată”⁸⁰.

Documentul semnat de 43 de studenți români i-a solicitat deputatului Clemenceau să susțină cauza românească în parlamentul francez, acesta fiind maniera „de a câștiga procesul în fața opiniei publice europene”. „În țara noastră un popor întreg va pronunța cu dragoste și respect numele dumitale, căci se va ști, că dumneata ai ascultat favorabil doleanțele unei tinerimi care - mâine poate - va fi chemată să moară cu armele în mână pentru drepturile și independența țării sale”⁸¹. „Timpul” a avut o părere realistă și anume: „soarta Dunării atârnă atât de mult de aceste două (Austro-Ungaria și Germania) și atât de puțin de onorabilul d.

⁸⁰ „Timpul” 17 februarie 1883: 1.

⁸¹ *Adresa studenților români din Paris către deputatul Clemenceau* în „Resboiul” 14 februarie 1883: 2. Același articol îl regăsim sub titlul *România și cestiunea dunăreană* în „Românul” 14, 15 februarie: 141.

Clemenceau încât adresa ni se pare și fără consecințe practice și fără oportunitate”.

Organul de presă al conservatorilor, „Timpul”, și-a arătat admirația în numărul său din 24 februarie⁸² față de cele două manifestări ale studenților, dar s-a arătat sceptic în ceea ce privește „rezultate practice ale aceste manifestări”. Mai mult, a făcut și un scenariu ironic în care domnul Barrère „este înaintat la rangul de secretar de stat de către guvernul său”, imediat după înmânarea adresei de către studenții români, deputatului Clemenceau. Conchide ziarul conservator: „puterile fac ceea ce se face în lume, fără scrupule excesive, ele urmăresc pe socoteala noastră și a oricui, interesele lor politice și economice; atitudinea noastră ar trebui să fie de-a nu ne face complici vinovați ai procedărilor lor. În privirea aceasta însă nu avem nici un cuvânt de-a da guvernului de la noi un absolutoriu, nici credem că merită sprijinit fie chiar prin manifeste ale tinerimii”⁸³.

Replica conservatorilor din „Timpul” la memoriul adresat lui Clemenceau, în numărul din 17 februarie, a prezentat cu scepticism rezultatele practice ale acțiunii studențești. „Nu știm în adevăr dacă cestiunea dunăreană va câștiga mult prin sprijinul binevoitor al onorabilului Clemenceau; știm însă una: cuprinsul acelei adrese e îndreptat atât de mult în contra vecinei noastre imediate, Austro-Ungaria, și în contra atotputernicei Germanii de astăzi, și recunoscători vom fi cu toții fără îndoială d-lui Clemenceau pentru dezinteresatul său sprijin, căci intențiunea sa e fără îndoială lăudabilă și cavalească, dar despre rezultatele ei practice în cestiunea Dunării avem părerea de rău de-a ne îndoi”⁸⁴.

5. Prevederile Tratatului de la Londra

Tratatul semnat la Londra, la 10 martie 1883, cuprindea nouă articole și o anexă consacrată ca parte integrantă a Tratatului prin articolul 7: Regulamentul de navigație, de poliție fluvială și de supraveghere aplicabil pe sectorul Dunării situat între Porțile de Fier și Brăila⁸⁵. Pe drept cuvânt, Franz von Holtzendorff considera chiar la 1883 că tratatul a inaugurat un nou principiu de drept în politica internațională, în virtutea căruia Marile Puteri erau îndreptățite să acorde uneia dintre ele privilegii pe domeniul fluvial al unui stat mai puțin puternic, doar în baza intereselor politice⁸⁶.

⁸² *Manifestul studenților Universității din București către presa română* în „Timpul”: 24 februarie 1883: 2-3.

⁸³ *Manifestul studenților Universității din București către presa română* în „Timpul”: 24 februarie 1883: 2-3.

⁸⁴ „Timpul” 17 februarie 1883: 1.

⁸⁵ Deancof 1937: 78. Vezi textul tratatului (după spusele autorului preluat din „Pester Lloyd”) în articolul *Tratatul de la Londra din 10 martie* din „Românul” 6 martie 1883: 209-210 și cele nouă articole ale tratatului în „Timpul” 3 martie 1883: 1.

⁸⁶ Holtzendorff, 1884: 60.

Potrivit articolului 1 jurisdicția Comisiei Europene a Dunării se extindea de la Galați până la Brăila, scoțând în acest fel de sub autoritatea României încă o însemnată porțiune a părții sale de fluviu. Astfel erau satisfăcute interesele economice ale Marii Britanii.

Articolul 2 prevedea că puterile Comisiei Europene erau prelungite pentru o perioadă de 21 de ani, începând de la 24 aprilie 1883. După expirarea acestei perioade, puterile componente ale organismului european urmau să fie reînnoite prin tacită reconducțiune din 3 în 3 ani, în afară de cazul când, una dintre părțile contractante va notifica cu un an înaintea expirării uneia din aceste perioade trienale, intenția de a propune modificări referitoare la compunerea Comisiei sau a competențelor sale.

În articolele 3 și 4 se preciza că asupra brațului Chilia Comisia Europeană a Dunării nu va exercita niciun control. Pentru partea brațului Chilia care traversa în același timp și teritoriul rus și teritoriul român, se aplicau, în vederea asigurării unui regim uniform de navigație pe Dunăre, regulamentele în vigoare pe brațul Sulina sub supravegherea delegaților Rusiei și României din cadrul Comisiei Europene.

Un următor articol preciza că, în cazul în care Rusia sau România întreprindeau lucrări, fiecare pe brațul comun, fie între cele două țarmuri care le aparțin respectiv, autoritatea competentă va face cunoscut Comisiei Europene a Dunării planurile lucrărilor cu scopul de a constata dacă ele aduc sau nu prejudicii stării de navigabilitate pe celelalte brațe. Lucrările care au fost executate deja la Cetalul Ismail rămâneau în sarcina și sub controlul Comisiei Europene a Dunării.

Ultimul articol prevedea că toate tratatele, convențiile, actele și aranjamentele privitoare la Dunăre și la gurile sale nu vor abroga sau modifica dispozițiile actului de la Londra⁸⁷.

Dacă reprezentantul Austro-Ungariei a cerut ca prevederile Conferinței de la Londra să fie declarate executorii, iar România nu a fost admisă la această Conferință, deciziile în ceea ce privește porțiunea Dunării cuprinsă între Porțile de Fier și Brăila au rămas literă moartă, și nu au avut alt rezultat decât punerea brațului Chilia în posesia Rusiei⁸⁸. Regele Carol I a considerat situația creată României de jocul Marilor Puteri după Conferința de la Londra, în aceiași termeni precizați mai sus: „Dacă era un tratat să rămână literă moartă, acesta era cel de la Londra”⁸⁹. N. Iorga avea să facă o remarcă cu privire la această hotărâre: „La Londra, fără noi, se hotărî despre apele noastre!”⁹⁰.

Conferința de la Londra era încheiată, iar cotidianul „Românul”, în articolul din 17 martie, intitulat „Sfârșitul Tratatului de Paris” a preluat

⁸⁷ *Le Danube et les intérêts économiques de l'Europe* 1920: 19-20.

⁸⁸ *Le Danube et les intérêts économiques de l'Europe* 1920: 22.

⁸⁹ Vasilescu 1931: 48.

⁹⁰ Iorga 1998: 10.

afirmația din „Journal de St. Petersburg” conform căreia „prin Conferința de la Londra au dispărut și ultimele urme ale Tratatului de la Paris” și apoi a legat de aceasta un amplu editorial din „Neue freie Presse” scris pe marginea articolului apărut în ziarul rusec. Foaia austriacă a făcut o prezentare detaliată a intereselor rusești la Dunăre și a politicii duse pe această linie, iar în acest context a găsit asemănarea dintre un vechi proverb german: „când cineva dă un deget dracului, el îi ia mâna toată” și „politica rusească de anexare și cucerire”⁹¹. Astfel, Rusia a profitat de degetul pe care diplomația europeană i l-a întins la Berlin, când, a reluat „bucățica din Basarabia ce-i fusese luată în 1856”, „valorile Dunării au scăldat din nou teritoriul rusec”, și a reușit să anuleze prin Tratatul conferinței de la Londra prevederile articolului al 15-lea⁹² din tratatul de la Paris. Mai mult, conchide ziarul austriac că „ceea ce s-a făcut la Paris diplomația a distrus la Londra”⁹³.

6. Concluzii

Concentrarea cercetării noastre pe încercările guvernului de la București de a apăra drepturile României pe porțiunea românească a fluviului dunărean făcând apel, mai ales, la bogăția materialului documentar aflat în presă contribuie la înțelegerea și clarificarea unor momente semnificative din disputele internaționale pentru controlul asupra Dunării de Jos.

Presa românească a avut pe parcursul întregului an 1883 un rol plurivalent, reușind să servească interesele publice și politice ale românilor, să informeze și să educe și, nu în cele din urmă, să încerce să creeze atitudini naționaliste. Per ansamblu, prin intermediul componentelor acțiunii sale formative a înregistrat anumite realități, a semnalat, a comentat și a propus soluții și exemple pentru diferite situații, un bun exemplu în acest sens fiind manifestele studenților români vizavi de chestiunea dunăreană. În lipsa unor corespondenți de presă, cotidienele bucureștene au preluat din articole referitoare la evoluția diferendului danubian pe întregul an 1883 din presa internațională. Un bun exemplu în acest sens este oficiosul guvernamental „Românul”, care a preluat un

⁹¹ *Sfârșitul tratatului de Paris* în „Românul” 17 martie 1883: 245-246.

⁹² Articolul 15 al tratatului prevedea că principiile desprinse din actul Congresului de la Viena cu privire la navigația fluviilor care despart statele sau trec prin ele, vor fi aplicate și la Dunăre, precum și la gurile ei. Circulația pe Dunăre nu putea fi supusă la nicio piedică sau redevență, la nicio taxă bazată pe navigarea fluviului sau pusă asupra mărfurilor care se găseau pe vas. Regulamentul de poliție și de carantină urma să fie conceput de așa manieră încât să favorizeze, pe cât era cu putință, circularea vaselor. În afară de aceste reguli nu se va aduce niciun obstacol, oricare ar fi el, liberei navigațiuni. Această prevedere finală a articolului 15 constituia o afirmare a suveranității statelor dunărene asupra domeniului lor fluvial. Vezi Bădulescu & Canja & Glaser 1957: 137.

⁹³ *Sfârșitul tratatului de Paris* în „Românul” 17 martie 1883: 246.

număr foarte mare de articole din ziarul vienez „Neue freie Presse”. Tactica aplicată de editorii acestor ziare a fost una aparent „prietenosă”: Austro-Ungaria și-a dorit ca România să participe la conferință, să aibă vot deliberativ, să-i fie respectate drepturile etc., dar fiindcă alții nu sunt de acord (Rusia, Anglia, Germania) monarhia bicefală nu s-a putut împotrivi. „Timpul”, „Națiunea”, „Binele public”, „România liberă” au criticat aspru prezența repetitivă a articolelor austriece în officiosul liberal.

Articolele apărute în presa românească a anului 1883 au evidențiat ideea că România trebuia să adopte o poziție în conformitate cu drepturile sale și în același timp cu interesele generale ale libertății de navigație pe Dunăre. Coloanele ziarelor au fost presărate cu formule cu un puternic impact asupra opiniei publice „deciziile conferinței sunt de un interes vital pentru noi”, „chestiune de viață sau de moarte”, „România - apărătoarea libertății Dunării”, „diplomația românească va juca un rol foarte important”. Titluri ca: „Libertatea Dunării”, „Cestiunea dunăreană”/„Cestiunea Dunărei”, „Conferința de la Londra”, „Fluviile internaționale înaintea conferinței”, „D. de Giers la Viena”, „Rusia și Gura Kiliei”, „Programa Conferinței de la Londra”, „Conferința dunăreană”, „Conferința de la Londra și protocoalele acesteia”, „Sfârșitul tratatului de Paris”, „Hotărârile Conferinței dunărene și România”, „Tratatul de la Londra”, „Noul tratat de la Londra și presa engleză” au ocupat primele pagini ale ziarelor românești.

Totodată, scena articolelor de presă a fost și un loc de confruntare pentru cele două partide politice românești. Pentru opoziție, Conferința de la Londra a fost un prilej de a ataca atât atitudinea oamenilor politici de stat, cât și rezultatele obținute de guvernarea liberală. Pentru liberali, diferendul danubian a reprezentat cea mai importantă chestiune a tinerei diplomații românești. În același timp, multitudinea aspectelor pe care le-a îmbrăcat problema Dunării de Jos a angrenat România în lumea diplomației Marilor Puteri.

BIBLIOGRAFIE

- Antipa, Grigore (1925). *Chestiunea Dunării*, extras din volumul *Politica externă a României*, Editura Cultura Națională.
- Ardeleanu, Constantin (2005). *Câteva considerații privind desființarea regimului de porto-franco și consecințele sale asupra comerțului exterior prin portul Galați*, în „Perspective asupra istoriei locale în viziunea tinerilor cercetători. Pagini de istorie gălățeană”, vol. I, editat de Ștefan Stanciu și Costin Croitoru, Galați.
- Ardeleanu, Constantin (2008). *Evoluția intereselor economice și politice britanice la gurile Dunării*. Brăila: Muzeul Brăilei și Editura Istros.
- Bădulescu, L. & Canja, G. & Glaser, E. (1957). *Contribuții la studiul istoriei regimului internațional al Dunării*. București.
- Băicoianu, Constantin I. (1917). *Le Danube. Aperçu historique, économique et politique*, avec un préface par Vintilă I. Brătianu. Paris: Librairie de la Société Recueil Sirey.
- Berindei, Dan (2011). *Politică externă și diplomați la începuturile României moderne*. București: Editura Mica Valahie, București.
- Brătescu, Liviu (2006-2007). „Chestiunea“ Dunării - o problemă pe agenda clasei politice românești în „Acta Moldaviae Septentrionalis“, nr. V-VI. Botoșani: Muzeul Județean Botoșani.
- Chestiunea Dunării. Regulamentele de navigație și poliție fluvială și supraveghere între Galați și Porțile de Fier, 1879-1883* (1883). București.
- Dașcovici, N. [1922]. *Dunărea noastră*. O scurtă expunere la zi a problemei dunărene, însoțită de textul statutului de la Paris din 1921. Editura Fundației Culturale Principele Carol.
- Deancof, Constantin (1937). *Aranjamente, protocoale, convenții, acorduri, tratate internaționale ce se aplică față de România. Repertoriu pentru anii 1856-1937*. București.
- Eminescu, Mihai (1985). *Opere XIII, Publicistică, 1882-1883, 1888-1889*, ediție critică îngrijită de un colectiv de cercetători de la Muzeul Literaturii Române. București: Editura Academiei Române.
- Gane, Constantin (1936). *P. P. Carp și locul său în istoria politică a țării*. București: Editura Ziarului Universul.
- Iorga, N. (1998). *Chestiunea Dunării (Istorie a Europei răsăritene în legătură cu această chestie)*, ediție îngrijită, studiu introductiv și indice de Victor Spinei. Iași: Institutul European.
- Iulian Cârțână & Ilie Seftiu (1972). *Dunărea în istoria poporului român*. București: Editura Științifică.
- La Commission Européenne du Danube et son oeuvre de 1856 à 1931* (1931). Imprimerie Nationale: Paris.
- Le Danube et les intérêts économiques de l'Europe* (1920). Paris.

- „Națiunea” (22 iunie 1882). anul I, nr. 5. București; (15 ianuarie 1883). anul II, nr. 170; (20 ianuarie 1883). nr. 174; (22 ianuarie 1883). nr. 176; (25 ianuarie 1883). nr. 178; (26 ianuarie 1883). nr. 179; (30 ianuarie 1883). nr. 183.
- „Resboiul” (3 februarie 1883), anul VII, nr. 1999; (4 februarie 1883), nr. 2000; (14 februarie 1883), nr. 2010. *Adresa studenților români din Paris către deputatul Clemenceau.*
- „România liberă” (14 ianuarie 1883). *Presa română.* anul VII, nr. 1665; (15 ianuarie 1883). nr. 1666; (23 ianuarie 1883). nr. 1673.
- „Românul” (4 ianuarie 1883). *Rusia și gura Kilia.* anul XXVII; (5 ianuarie 1883). *Cestiunea dunăreană*; (12 ianuarie 1883). *Conferința dunăreană*; (13 ianuarie 1883). *Cestiunea dunăreană*; (15 ianuarie 1883). *Libertatea Dunării și cestiunea Orientului și D. de Giers la Viena*; (20 ianuarie 1883). *România și cestiunea dunăreană*; (21 ianuarie 1883). *Fluviile internaționale înaintea Conferinței*; (1 februarie 1883). *Conferința de la Londra în Camera României*; (2 februarie 1883). *Correspondența de la Londra II, Correspondența specială a ziarului Le Temps Dunărea și Germania și A doua ședință a conferinței de la Londra*; (3, 4 februarie 1883). *Serviciul telegrafic al Agenției Havas și Conferința de la Londra. Correspondența specială a ziarului Le Temps IV Nota sârbă*; (14, 15 februarie). *România și cestiunea dunăreană*; (21, 22 februarie 1883). *Către presa română*; (6 martie 1883). *Tratatul de la Londra din 10 martie*; (7, 8 martie 1883). *Conferința dunăreană. Circulara lordului Granville și protocoalele nr. I și II*; (9 martie 1883). *Conferința de la Londra. Protocolul II (urmare) și III*; (11 martie 1883). *Conferința de la Londra. Protocolul V, VI și VII*; (17 martie 1883). *Sfârșitul tratatului de Paris*;
- SANIC, Brătianu, dos. 193/1882-1883.
- Sturdza, Dimitrie A. (1904). *Recueil de documents relatif à la liberté de la navigation du Danube.* Berlin: Editura Puttkammerl Mühlbrecht.
- Suciu, Ioan-Alexandru (2005). *România și Comisia Europeană a Dunării.* Constanța: Editura Ex Ponto.
- „Telegraful român” (19 februarie/3 martie 1883). *Revista politică, Sibiu, în 18 februarie.* anul XXXI, nr. 20.
- „Telegraful” (23 ianuarie 1883). nr. 3211; (25 ianuarie 1883). *Londra, 2 februarie.* nr. 3212; (5 februarie 1883). *Sciri telegrafice.* nr. 3221; (22 februarie 1883). *Manifestul studenților din București.* nr. 3235.
- „Timpul” (17 februarie 1883). nr. 38. anul VIII; (24 februarie 1883). *Manifestul studenților Universității din București către presa română.* nr. 43; (3 martie 1883). *Tratatul de la Londra din 10 martie.* nr. 49; (10 martie 1883). nr. 55; (12 martie 1883). *Conferința de la Londra. Protocolul II (urmare) și III.* nr. 57; (13 martie 1883). *Conferința de la Londra. Protocolul III (urmare) și*

IV. nr. 58; (15 martie 1883). *Conferința de la Londra. Protocolul V, VI și VII.* nr. 59.

Vasilescu, Grigore C. (1931). *Dunărea internațională și transporturile.* București.

Von Holtendorff, Franz (1884), *Les Droits Riverains de la Roumanie sur le Danube, Consultation de droit international* par ~, Professeur a l'Université Royale de Munich, Président de l'Institut de Droit International; édition française, augmentée d'un tableau chronologique, contenant les traités, conventions et réglemtes, relatifs à la navigation fluviale internationale de 1648 à 1883. Leipzig.